

Depresyon, Anksiyete ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Sanal Zorbaliğa Maruz Kalma Düzeylerinin Yordanması

Tuncay AYAS¹

GENİŞ ÖZET

Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden öğrencilerin bu teknolojik gelişmeleri amacının dışında kullanmaları sonucu öğrenciler arasında yeni bir zorbalık türü olan sanal zorbalık görülmeye başlanmıştır. Sanal zorbalığın, psikolojik, duygusal ve sosyal alanlarda ciddi olumsuz etkileri vardır. Araştırma bulguları, zorbaca davranışlara maruz kalma durumunun bir süre sonra fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara neden olduğunu ve zorbaca davranışların uzun süre devam etmesi ve kurbanın çevreden destek görememesi durumunda yaşanan bu rahatsızlıkların daha da şiddetli hissedilmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerini yordamada; depresyon, anksiyete ve cinsiyetin etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, tarama modeline uygun olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu 2009-2010 öğretim yılının ikinci döneminde Osmaniye ili merkezde bulunan iki farklı orta öğretime devam eden 261 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilerden 22'si ölçekleri tam olarak doldurmadığı için araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Sonuçta 239 öğrencinin ölçekleri kullanılabilir bulunarak araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla üç araç kullanılmıştır. Bunlar sanal kurban ölçeği, sürekli anksiyete

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: tayas@sakarya.edu.tr

Depresyon, Anksiyete ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin Yordanması

ölçeği ve Beck depresyon ölçeğidir. Bu ölçeklerin yanında kişisel bilgi elde etmek amacıyla iki sorudan oluşan (cinsiyet ve sınıf) bilgi toplama formu kullanılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerini belirlemek amacıyla Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” kullanılmıştır. Sanal Zorba/ Kurban ölçeği, biri “ Sanal Zorba Ölçeği” diğeri “ Sanal Kurban ölçeği” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin sanal zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir. Bu araştırmada öğrencilerin sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma olduğundan sadece sanal kurban boyutu kullanılmıştır. Ölçeğin orijinali ilköğretimde okuyan öğrencilere yönelik geliştirildiğinden, ölçeğin orta öğretim öğrencilerinde de kullanılabilmesi için ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek için yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında araştırma için toplanan veriler kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmalarında öncelikle yapı geçerliliği amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Ölçme araçları öğrencilere elden dağıtılarak sanal kurban ve zorba olma durumunun ne olduğunu ifade eden bilgiler, ölçekteki ön bilgilerde yer almasına rağmen ayrıca araştırmacı tarafından örneklerle öğrencilere anlatılmıştır. Ölçme araçları her bir öğrencide farklı sırada gelecek şekilde fotokopi çektilerle zımbalanmıştır. Verilerin analizi için öncelikle sanal kurban, depresyon, anksiyete ölçeklerinden elde edilen puanların çoklu doğrusal regresyon analizinin varsayımını karşılayıp karşılamadıklarına bakılmıştır. Varsayımların karşılanmasından sonra doğrusal çoklu regresyon yöntemlerinden standart (enter) yaklaşım tercih edilmiştir.

Analiz sonuçlarında öncelikle sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi değişkeni ile bağımlı değişkeni yordayacak değişkenler arasındaki ikili ve kısmi korelasyon sonuçları incelenecektir. sanal zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile depresyon arasında pozitif ve orta düzeyde bir ikili ilişki ($r = .35$) olduğu ancak anksiyete ve cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = .21$) olarak hesaplandığı görülmektedir.

Sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi ile anksiyete değişkeni arasında pozitif ve orta düzeyde bir ikili ilişki ($r = .33$) olduğu, depresyon ve cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun pozitif ve düşük bir ilişki ($r = .19$) olarak hesaplandığı görülmektedir.

Sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında negatif ve düşük düzeyde bir ikili ilişki ($r = -.13$) olduğu, depresyon ve anksiyete değişkeni kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki kısmi korelasyonun negatif ve düşük bir ilişki ($r = -.19$) olarak hesaplandığı görülmektedir.

Depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenleri birlikte ele alındığında sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi ile pozitif, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkarmaktadır ($R = .42, p < .01$). Depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenleri birlikte ele alındığında sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi toplam varyansının %18'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi üzerindeki görece önem sırası; depresyon, anksiyete ve cinsiyettir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenlerinin sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Teknoloji öğrenciler tarafından amacının dışında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte okullarda sanal zorba/kurban olma durumları önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Türkiye'de sanal zorba ve kurbanlarla ilgili çalışmalar 2007 yılında yapılmaya başlanmasına rağmen yapılan çalışmalarda bu sorunun hiçte küçümsemeyecek boyutlarda olduğu görülmektedir. Teknoloji alanındaki gelişmelerin hızlı bir şekilde artması ve teknolojik araçların öğrenciler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanmasıyla okullarda yaşanan bu sorun ilerleyen yıllarda daha da önemli bir sorun haline geleceği düşüncesinin oluşmasına neden olmaktadır. Zorbalık olaylarına dahil olan öğrencilerin (hem zorba hem de kurban) dahil olmayan öğrencilere göre daha çok psikolojik sorunlara eğilimli oldukları bulunmuştur. Yapılan bu çalışmada sanal zorbalığa maruz kalma düzeyiyle depresyon ve anksiyete arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Sanal zorbalığa maruz kalma düzeyinin cinsiyete göre karşılaştırıldığında, araştırmaya katılan kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur.

Depresyon, Anksiyete ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Sanal Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin Yordanması

Sanal zorbalığa maruz kalma sadece zorbaca davranışlara maruz kalan öğrencileri ilgilendirmeyip tüm öğrencileri ilgilendiren bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Bu sorunu görmezden gelerek çözüm önerileri geliştirmemek, sonraki dönemlerde oluşacak daha büyük sıkıntılara seyirci kalmak anlamına gelecektir. Okul personeli ve velilerin sanal zorba/kurban olaylarıyla mücadele etmeleri için sanal zorbalık olaylarının öğrenciler üzerinde oluşturduğu psikolojik etkilerini bilmesi gerekir. Sanal zorbalık olaylarının bu tür olaylara maruz kalanları olumsuz şekilde etkilediği ve bu tür olayların daha fazla olumsuz etkilere neden olmaması için gerekli önleyici çalışmaların yapılması gerektiğini göstermektedir. Sanal zorbalık olaylarını ortadan kaldırmaya yönelik önleme programlarının planlanması ve uygulanması, ancak mevcut tablonun bilimsel bakış açıları ve araştırmalar ile gözler önüne serilmesiyle mümkün olacaktır.

Sanal zorba/kurban olayları teknolojik imkanlar kullanılarak gerçekleştirildiği için belli bir alanla (okul, okul bahçesi, sınıf, okula gidiş geliş yolu) sınırlı kalmayacaktır. Sanal zorbalık olayları evde de gerçekleşme olasılığının olduğu düşünüldüğünde önlemeye yönelik çalışmalarda velilere özellikle görev ve sorumluluklar düşecektir. Bu amaçla okul personeli öğrencileri teknoloji kullanımı konusunda bilinçlendirirken velileri de teknoloji kullanımı konusunda bilinçlendirmeleri gerekmektedir.

Sanal zorba/kurban olayları sanal zorbalığa maruz kalanları psikolojik anlamda olumsuz şekilde etkilediği alan yazın incelemesinde ve bu araştırma sonucunda görülmektedir. Bu nedenle okullardaki psikolojik danışmanların bu tür olaylara maruz kalanları tespit ederek psikolojik destek vermesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanal zorbalığa maruz kalma düzeyi, depresyon, anksiyete, cinsiyet.

